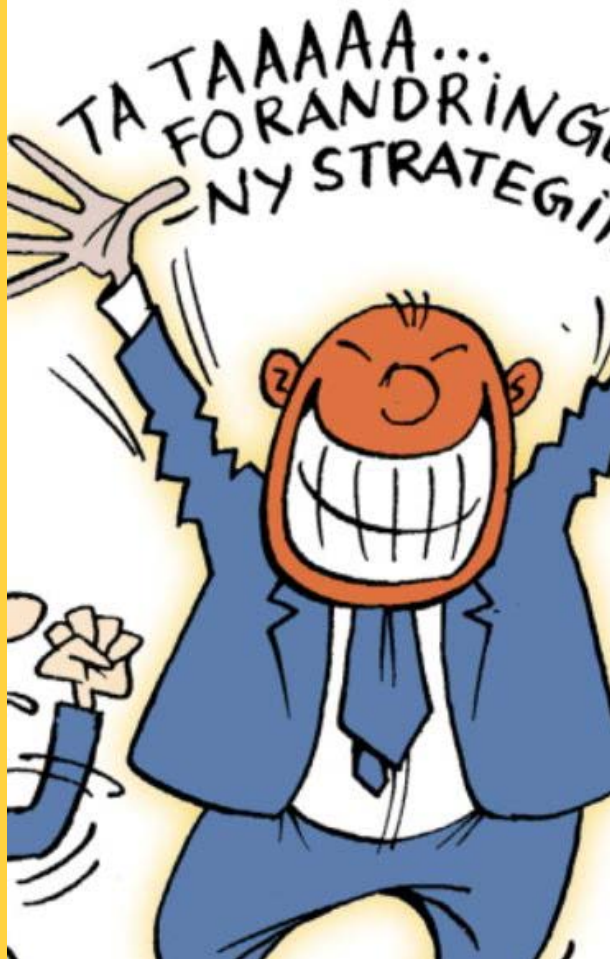

Samarbeid om elevens læring.

Mattias Øhra

Kultur & Helse?

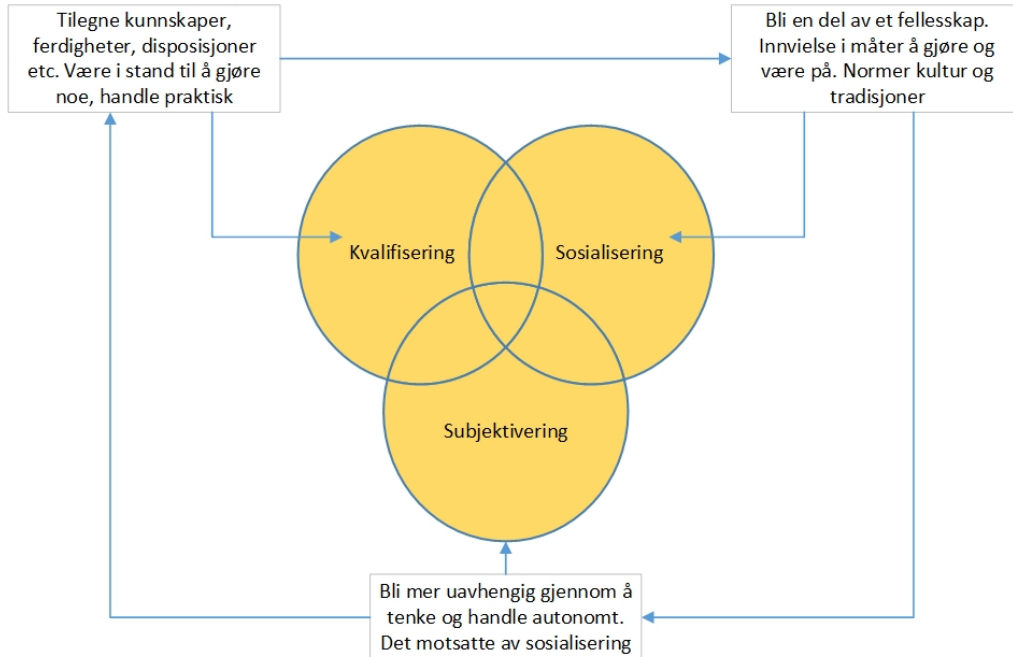

Roger Ballen. Crying Boy.

Helse = greie hverdagens krav
Kunst = Lære å tenke verden på nytt

Biesta.

Utdanningens tre dimensjoner

(Biesta 2014:156, Biesta 2010:19). London: Paradigm Publisher. Biesta, G. (2014). Utdanningens vidunderlige risiko. Bergen: Fagbokforlaget. Biesta, G. (2010). Good Education in an Age of Measurement. Ethics, Politics, Democracy.

Subjektivering (Biesta)

Flere vil avgrense formålet med utdanning til kvalifisering og sosialisering, mens Biesta i stedet fremholder at subjektivering handler om å eksistere utenfor ordener, så å si det motsatte av sosialiseringsfunksjonen. Utdanning skal bidra til at den lærende blir et subjekt, noe annet enn bare en representant for kulturen og tingenes orden, altså ikke bare mer av det samme. Ifølge Biesta (2014, s.40) gjenspeiler ikke subjektivering en bestemt forståelse eller teori «knyttet til subjektivitet og dens fremvekst». Tvert imot understreker han poenget med å utsette seg for risiko, å bli til i møte med andre, som er forskjellig fra en selv.

3.1.1 Breddeprogrammet bør planlegges og gjennomføres ut fra følgende prinsipper:

- Bruke kunst og kultur som grobunn for livskvalitet, fellesskap, deltakelse, dannelse og mening.
- Styrke **oppvekstmiljø** og **tilhørighet** gjennom kunst og kultur.
- Tilrettelegge for **inkludering** og **fellesskap** med vekt på mangfold, åpenhet og **flerfaglig/tverrfaglig samarbeid**.
- Arbeide med ulike workshops, prosjekter, tema og arrangementer med synliggjøring og deling av resultater/visninger.
- Tilrettelegge for **opplevelse, erfaring og aktivisering** i ulike konstellasjoner av tid, rom og deltakere.
- Styrke kulturelt **entreprenørskap** i lokalmiljøet.
- **Bruke kunst og kultur** i offentlige rom og i en samfunnsmessig kontekst.

Senmoderne individualisering- 3 nivåer*

1. **Institusjonell individualisering**
Handler om at man som individ stilles ovenfor mange flere valg eks forbruksvarer, tv-kanaler, fritt sykehusvalg, elverk leverandør, utdanningsvalg etc.
2. **Individualisering på individnivå**
Individets valgmuligheter og identiteter er mindre grad enn tidligere bestemt av yrke, kjønn, sosial klasse, bosted, familierelasjoner, medfødte egenskaper etc.
3. **Individualisering som kulturelt ethos**
individet forstått som den kulturelle verdien av og fortellingen om individet forstått som frisatt fra kulturelle og samfunnsmessige strukturer. Unge blir fortalt at de er frie og oppfatter seg som om de er frie individer

Det at unge selv ikke oppfatter at sosiale strukturer som for eksempel kjønn eller sosial klassebakgrunn utgjør viktige mulighetsbetingelser eller determinanter i deres liv, er på ingen måte en forståelse samfunnsforskningen bør overta. Bak scenen er det sannsynlig at sosialiseringprosesser gjør seg gjeldende*

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age.* Stanford: Stanford University Press.

Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity.* Cambridge: Polity.

*Krange, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Den moderne refleksive individualitet

- Individualiseringen skaper et større ansvar for hver enkelt å forme sin identitet.
- Man må administrere sitt eget liv (Giddens 1991*), og må ta ansvar for egen skjebne
- Et resultat av dette ansvaret er økt oppmerksomhet på seg selv og forsterkning av et kritisk og evaluerende indre blikk
- Dette kaller Giddens for refleksivitet eller selvrefleksjon.

* Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.

Hvordan bli den beste versjonen av seg selv?

Foto: Kristoffer Eliassen

Eksklusjonsangst - Prestasjonsangst Presentasjonsangst

Fra velferdsstat til konkurransestat?

- **Er skolen blitt den viktigste arenaen for press for barn og unge i dagens Norge?**

Utseendepress ?

Skolepress ?

Psykisk stress som generasjonskjennetegn?

Der det store bilde av ungdom viser en ny og veltilpasset generasjon kommer det fortsatt klart fram at vi har å gjøre med en stresset ungdomsgenerasjon.

Årets UngData-tall viser en tydelig økning i andelen jenter og gutter som rapporterer om psykiske helseplager. På videregående har nærmere halvparten av elevene stresssymptomer og synes alt er et slit.

UngData 2017

Psykiske helseplager blant ungdom kan i stor grad knyttes til skolen, viser en ny NOVA-rapport. Jo mer skolepress de unge opplever, jo mer depressive symptomer har de. (NOVA Rapport 6/17)

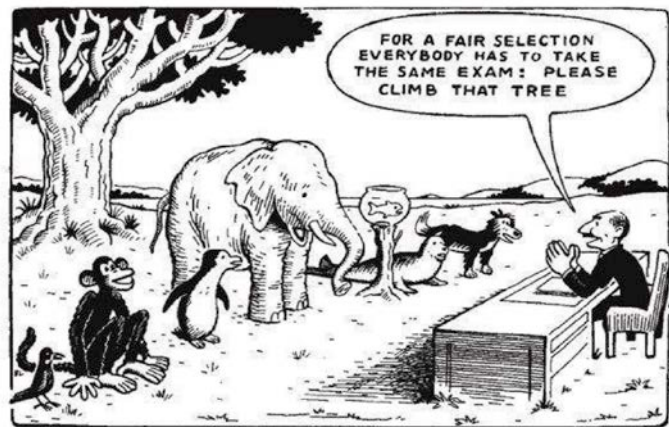
Prestasjonsorientert versus læring- og dannelsorientert skole

Dagen skole er mer og mer preget av å være en *prestasjonsorientert* skole hvor det er elevenes prestasjoner som avgjør hvilken verdi de har.

Opp mot dette mener Skalvik og Federic at skolen må stimulere til en *læringsorientert skole*.

«For å oppnå det må elevene oppleve at innsats gir framgang. Den prestasjonsorienterte skolen vi er i ferd med å utvikle, er derimot en skole hvor framgang blir usynliggjort, og hvor mange elever står i fare for å miste troen på seg selv» (Skalvik & Federic 2015. Bedre Skole nr. 399.

<https://utdanningsforskning.no/artikler/prestasjonspresset-i-skolen/>

SKOLESTRESS?

- Ungdommene vi snakket med, er preget av en tidlig **bekymring for karriere og arbeidsmuligheter**. Det å få en god karriere framstår som svært viktig allerede på ungdomsskolen, og ungdommene opplever at hele deres framtid skal defineres nå.
- Som tiendeklassinger er det viktigste å **komme inn på riktig videregående skole**. Dette ser de på som avgjørende for å få det livet de ønsker seg i framtida.
- Desimaler teller for å komme inn på de beste skolene, og dette forsterker karakterenes betydning på ungdomstrinnet. Utsagn som at «alt er ødelagt» om de ikke kommer inn, er vanlige, som for eksempel når en jente sier at «det å få 3 på en prøve kan ødelegge for den totale karakteren på karakterkortet, og da er alt ødelagt».
- De fleste av ungdommene opplever at de viktigste **aktørene bak presset er lærerne – og dem selv**. De ønsker seg mindre karakterpress og ikke konkurrerende krav fra lærere, men klart definerte mål. Foreldrenes rolle er for de fleste av ungdommene stort sett støttende (NOVA Rapport 6/17:9).

Stress i skolen

Lillejord S., Børte K., Ruud E. & MorganK. (2017). *Stress i skolen en systematisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

- Rapportert skolepress har vært ganske stabilt i perioden 1994-2010 og unge i store deler av verden ser ut til å takle stress koblet til skole/ utdanning og fremtid.
- Studiene viser at jenter oftere rapporterer om stress enn gutter. Jenter oppgir også oftere og høyere grad av psykosomatiske helseplager enn gutter.
- Helseplager øker med økte skolekrav, og økningen er størst blant jenter.
- **Jevn arbeidsbelastning**, forutsigbarhet og variert skoledag kan motvirke negativt stress.
- En **variert skoledag** og variasjon i undervisningen kan fungere preventivt mot stress.
- Elevene må lære hvordan de kan mestre stress (Lillejord S., Børte K., Ruud E. & MorganK. 2017:24).

Stress i skolen

Lillejord S., Børte K., Ruud E. & MorganK. (2017). *Stress i skolen en systematisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

- Skolen må ha oppmerksomhet på **hvordan forventninger kommuniseres** til elevene.
- Elevene trenger **hjelp til å sortere og prioritere** og å forstå forholdet mellom arbeidsinnsats og resultat (karakter/tilbakemeldingskvalitet).
- En opplevelse av å ha **alt for mange ting som skal gjøres samtidig** og ikke se noen ende på arbeidet virker stressende.
- Elevene trenger hjelp med å **håndtere problematiske følelser** knyttet til daglig stress. (Lillejord S., Børte K., Ruud E. & MorganK. 2017:33).

Jentemakt?

Bloggeren Sophie Elise Isachsen (21) er en viktig «influencer», mener nettsted som gir all øvrig medietoppmakt til godt voksne menn (VG 28.12.2015)

Sophie Elise kåres til mektigste kvinne i norske medier i 2015. Årets blogger 2015 og 2016

Er jentemakt nå blitt til en kommersialiseringsprosess der man opphøyer jenter og det som er jentete, med bud om at jenter kan, og jenter kan gjøre hva de vil – samtidig som det knyttes til mengder av ting man skal kjøpe i forbindelse med dette budskapet ? (Formark 2014)

Mange vestlige jenter og kvinner ønsker å endre noe på sine kropper.

Hvordan være kritisk til det internasjonale kroppshatet:*

- Kroppen - din, min, babykropper, gravides, venners, berømteters, og prinsessers kropper - er nå en del av en global samtale. Vi er opptatt av utseende, aldring, farge og hvordan vi presenterer oss. Og myndigheter kategoriserer og definerer i henhold til normer, om riktig kroppsmasse, syk og frisk, fet og fit. Det er blitt travle tider for kropper. Det er ikke rart kroppene kommer i terapi,
- Et viktig eksempel er hvordan vi får ødelagt vårt grunnleggende forhold til mat. Vi vet ikke hva vi skal spise og hvordan. Problemene er så store at det ropes på eksperter, som deg og meg, og vi har fått en hel spiseforstyrrelsesindustri. Fenomener som ble oppfattet som avvikende for noen tiår siden, som ekstreme dietter, er i dagens kultur normalisert og til dels idealisert.
- Svært mye av kroppsfokus i dag handler om å forme kroppene for at de skal bli vist frem. Kroppen blir et produkt, en ting, en handelsvare og et middel. Da kan vi få et fremmed forhold til oss selv. Vi får utrygge kropper, usikre kropper, ustabile kropper.

(* Den engelske psykologen, forfatteren og samfunnsdebattanten Susie Orbach. Aftenposten 18.des. 2016. I intervju med Finn Skårderud).

GIRL POWER ?

Når girl power handler om å forbruke, forsvinner feminismen. Den trengs ikke lenger, for jentene har jo masse power nå og skal ta over verden*

*(Formark 2014 <http://kjonnsforskning.no/nb/2014/02/jenter-som-kan-alt-og-skal-redde-verden>)

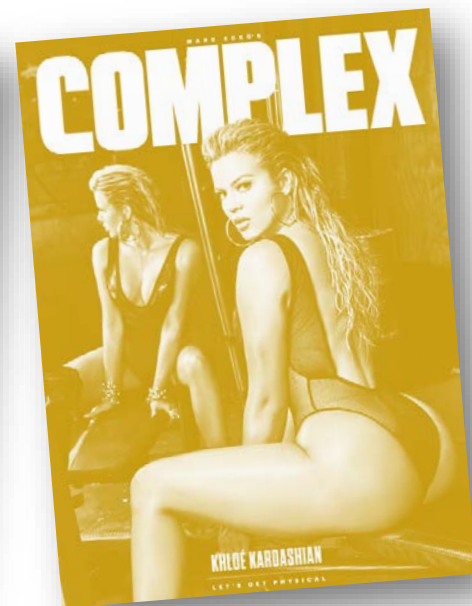
Tilpasning versus danning

Å verte tilpassa er å verte sosialisert på ein slik måte at ein tek for gitt dei samfunnsmessige rammene ein eksisterer innafor. Dette inneber vidare at den veltilpassa oppfattar ein historisk gitt tilstand som tilstanden rett og slett, han oppfattar den som naturgitt og sjølvsgd. Dermed kan vi seie at tilpassing inneber at ein ikkje får noko perspektiv på sine gjeremål og dei ordningane dei har sitt opphav i, og at ein vert blind for historisk forandring (Hellesnes 1992:136)

Tilpasning har som mål å sosialisere folk på plass i det sosiale systemet, å lære dem regler uten å oppdage at det sosiale livet kan diskuteres. Subjektet avstår fra å tenke selv og ta ansvar (Arneberg m. fl 2003:80)

Seksualisering av ungdomskulturen

"There is no such thing as perfect. Nobody attains perfection. But if you keep working at it, you grow and evolve, and to me that's sort of the point: to be a better person today than I was yesterday; to become the best possible version of myself."

—KHLOÉ KARDASHIAN

KHLOÉ KARDASHIAN

STRONG

Looks Better Naked

Regan
Arts.

Regan
Arts.

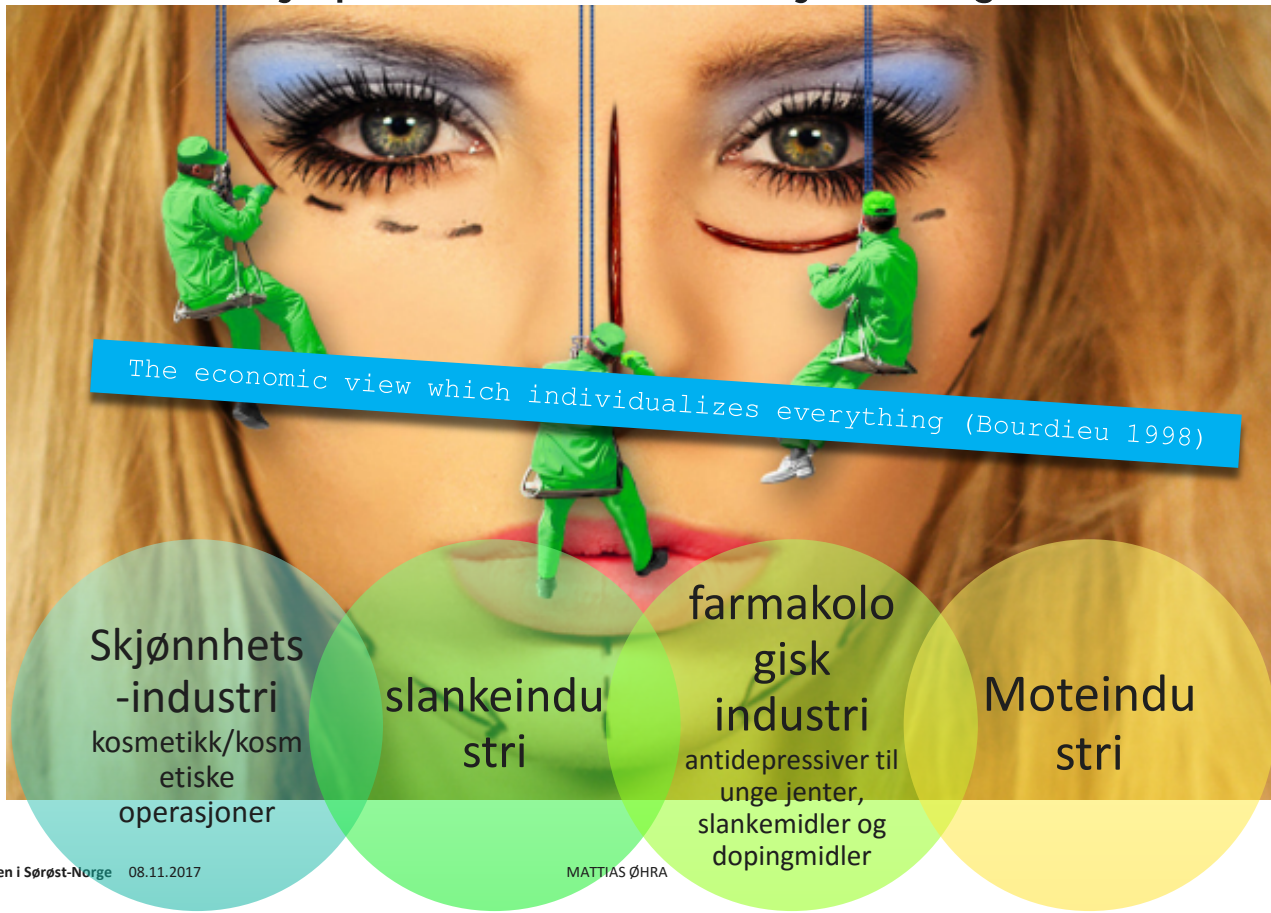
Hva med en ny klokke?

Nyliberalismens anonyme makt?

Hvordan få hjelp til å bli den beste versjon av seg selv

The economic view which individualizes everything (Bourdieu 1998)

Skjønnhets
-industri
kosmetikk/kosme
tiske
operasjoner

slankeindu
stri

farmakolo
gisk
industri
antidepressiver til
unge jenter,
slankemidler og
dopingmidler

Moteindu
stri

Post feminisme (McRobbie 2009)

- Jenters (og gutters) identiteter og roller er trangere enn før
- Det individualiserte samfunnet gir liten plass til individuell ulikhet og diversitet.
- Frihet knyttes nå mer og mer til seksualitet
- Forbruker kulturen ser på kvinner som likestilte (jobben er gjort) og det å vise sin kropp handlet nå mer om bemyndigelse og ikke om umyndiggjøring.
- Bourdieu 1989 hevder at nyliberalismens prosjekt er å kvitte seg med brydsomme kollektive strukturer
- Feminismen har vært en slik brydsom kollektiv struktur (McRobbie 2009)

**Kardashians-familien de store forbildene
Kim Kardashian gjorde naken-selfies til kvinnekamp**

Forskning

Lillejord S., Børte K., Ruud E. & MorganK. (2017). *Stress i skolen – en systematisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

Hva skjer når lærerne er:

- redde for å dele sine ideer og sin suksess fordi de frykter å bli oppfattet som skrytepaver
- motvillige til å dele nye ideer med andre fordi de tror at andre kan komme til å stjele dem eller ta æren for dem
- er redde for å be om hjelp fordi de kan bli betraktet som inkompetente
- Isolert og bruker samme tilnæringsmåte år etter år selv om den ikke virker

Alle disse tendensene forsterker individualisme og konservatisme i skolen (Hargreaves, A & Fullan, M. 2014:127).

Samhandling som fremmer læreres læring

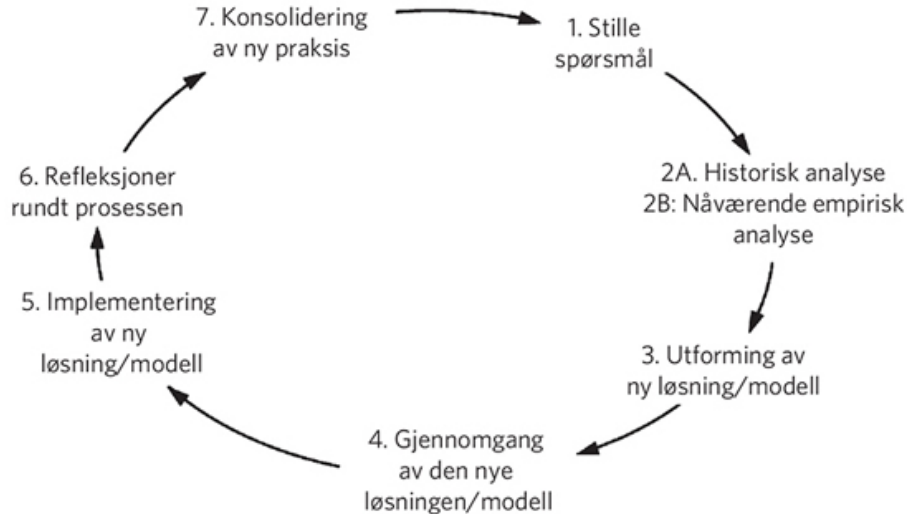
Et gjennomgående trekk i internasjonal forskning når det gjelder læring og kompetanseutvikling i skolen er at lærere opplever at *læring i tilknytning til egen skole har størst betydning*. Dette gjelder for lærernes egen læring men også for elevenes utbytte av undervisningen. (Baumfield mfl, 2009; Timperley mfl, 2007; Postholm, 2010; Wall mfl, 2009; Utdanningsdirektoratet 2013, Bjørnsrud 2006 og 2014).

Forløse kunnskap sammen

Ståsted og Prosess –Ekspansiv læring (Engestrøm)

Kort oppsummert fordrer ekspansiv læring:

1. En analyse av gjeldende praksis som gir en kollektiv forståelse av behovet for endring
2. Nye løsningsforslag som peker ut retningen i forhold til hvor vi skal når det gjelder nye arbeidsmåter, omorganisering og rutiner.
3. Konsolidering og kritisk gjennomgang av endret praksis som grunnlag for ny analyse.

Refleksjons- og samhandlingsoppgave

1. Oversikt og begrunnelser for kulturskolens syn på kunst
2. Oversikt og begrunnelser for kulturskolens læringssyn
3. Oversikt, oppfølging og begrunnelser over kulturskolens bruk av lekser
4. Oversikt og begrunnelser over administrative oppgaver knyttet til undervisningen ved skolen
5. Oversikt, oppfølging og begrunnelser for kulturskolens praksis ift tilpasset opplæring
6. Oversikt og begrunnelser for kulturskolens arbeid med læringsmiljø blant elevene
7. Oversikt og begrunnelse for kulturskolens arbeid med læringsmiljø blant lærerne.
8. Oversikt og begrunnelser for kulturskolens arbeid med vurdering
9. Oversikt, oppfølging og begrunnelse for kulturskolens arbeid med elevsamtaler
10. Oversikt, oppfølging og begrunnelser ift kulturskolens arbeid med regler.

CASE: Ståsted og prosess (Øhra 2015)

- Via plenumsframleggene ble det på alle skolene klart for både lærerkollegiet og lederne at det var en klar tendens til en privatpraktiserende praksis i klasserommene. For eksempel oppgir alle skolene at de ikke har en felles faglig begrunnelse eller praksis når det gjelder bruk av lekser.
- I plenumsframleggene kom det også frem at sentrale områder som vurdering, læring, tilpasset opplæring og foreldresamarbeid ofte var noe løst og generelt begrunnet og at man ønsket en mer felles kollektiv forståelse og praksis. Det var også slik at det rundt temaer som regler var et klart ønske om mer felles begrunnelse og praksis.
- *...Savner å være inne i andres timer. ...Skal skolen ha en overordnet plan for tilpasset opplæring? Pr. i dag er tilrettelegging mer opp til den enkelte lærer. Vi ønsker mer felles forståelse og praksis for tilpasset opplæring og praksis...Ulik praksis rundt oppfølgingen, ordensregler og andre regler blir presentert i hefte ved skolestart, praktiseres likt og ulikt.* (Utdrag fra plenumsframlegg fra lærergrupper 2011).

- **... Vi har ikke felles forståelse av skolens pedagogiske plattform ... Vi opplever ikke at vi har definert skolens syn på lærerrollen (utdrag fra plenumsframlegg fra lærergrupper, 2011).**
- **... Savner å være inne i andres timer. ... Skal skolen ha en overordnet plan for tilpasset opplæring? Per i dag er tilrettelegging mer opp til den enkelte lærer. Vi ønsker mer felles forståelse og praksis for tilpasset opplæring og praksis ... Ulik praksis rundt oppfølgingen, ordensregler og andre regler blir presentert i hefte ved skolestart, praktiseres likt og ulikt (utdrag fra plenumsframlegg fra lærergrupper, 2011)**
- **... Vi må ha forskningsbasert undervisning. Viktig at vi leser ny forskning. Vi må ha refleksjoner rundt forskning og det vi gjør. ... Liten tid til å dele kunnskap. ... Vi er ikke oppdatert i forhold til nyere forskning. ... Sjelden at hele personalet er samlet på noe, vi trenger litt felles input og sosialt samvær ... (utdrag fra plenumsframlegg fra lærergrupper, 2011).**

Resultater av samhandlingsprosessene

Etter at alle skolene hadde gjennomgått de samme samhandlingsprosessene via gruppearbeid samt plenumframlegg gikk skoleeier og ekstern prosjektleder gjennom tilbakemeldingene fra de seks skolene og fant ut at det var tre sentrale temaer som gikk igjen:

1. Ønske om en mer felles faglig plattform
2. Ønske om en mer forskningsbasert undervisning
3. Ønske om en mer felles begrunnelse og praksis når det gjaldt klasseledelse.

På bakgrunn av ovennevnte og for å imøtegå lærernes ønsker ble det derfor fra prosessveileder, skoleeier og rektorene foreslått tre grunnleggende systemiske tiltak.

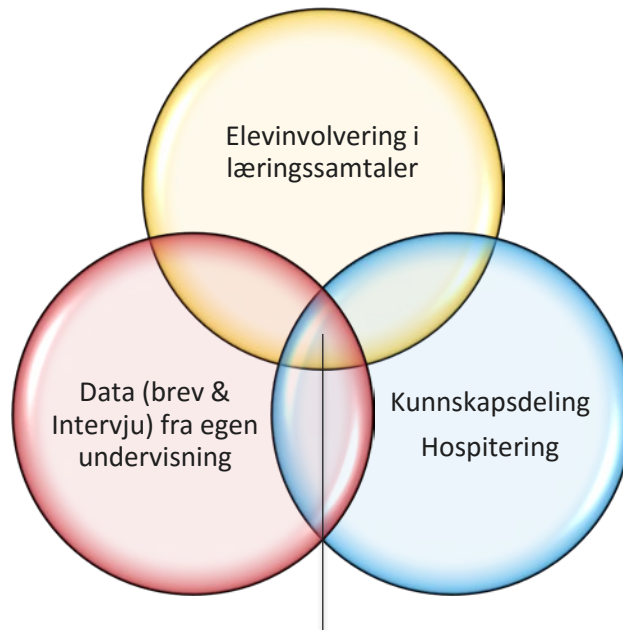
1. Lærerne skal individuelt og i fellesskap arbeide med å forbedre **tilbakemeldingskvaliteten** til elevene i sin praksis.
2. Alles skolene setter i gang en ordning med **hospitering**. Tema og fokus for hospiteringen skal være arbeid med å øke tilbakemeldingskvalitet. For bedre å kunne lede faglig skal også ledelsen vandre rundt i klasserommene for å støtte lærerne ift samme tema.
3. Elevene skal ved jevne mellomrom skrive **brev (brevmetoden, intervju eller annen skriftlig datainnsamling)** til lærerne om hvordan de opplever undervisningen med spesielt fokus på tilbakemeldingskvalitet. Lærerne skal grov kategorisere disse dataene og legge de fram for pedagogisk analyse i plenum med kollegaer samt drøfte funn med elevene selv (Feltnotater fra møte med skoleeier og alle rektorene 2011)

Samhandlingsarenaer gjennom:

- Profesjonsspesifikt faglig tema (Eks.her: Tilbakemeldingskvalitet)
- Hospitering
- Brev & intervju av elever

Reflekterende team

Felles arbeid – der lærere underviser, planlegger eller utforsker praksis sammen

Øhira, M. 2015: *Skolebasert kompetanseutvikling. Samhandling som fremmer læreres læring. I:*

Bjørnsrud, H. 2015: Red: Skolebasert kompetanseutvikling.

Organisasjonslæring for delingskultur. *Gyldendal Akademisk Forlag*

<http://wordpress.hbv.no/moh/>

LITTERATUR:

- Baumfield, V.M., Hall, E., Higgins, S. & Wall, K. (2009). Catalytic tools: Understanding the interaction of enquiry and feedback in teachers' learning. *European Journal of Teacher Education*, 32(4), 423-435.
- Black, P. & William, D. (1998). *Inside the Black Box – Raising standards through classroom assessment*. London: School of Education, King's College.
- Black, P. & William, D. (2009). Developing the Theory of Formative Assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 21(1), 5-31. doi:10.1007/s11092-008-9068-5
- Bjørnsrud, H. 2014: Den Inkluderende Felesskolen. Læringskraft for elever og lærere. Gyldendal Akademisk
- Bjørnsrud, H. 2006: Forskende partnerskap med fortellinger i skoleutvikling. I Bjørnsrud, H. Monsen, L. Overland, B. (red) Utdanning for utvikling i skolen. Gyldendal Akademisk.
- DuFour R, DuFour R, Eakey R, and Many, T (2010) *Learning by Doing A Handbook for Professional. Learning Communities at Work* Solution Tree Press |USA
- Desimone, L.M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development: toward better conceptualizations and measures. *Educational Researcher*, 38(3), 181-199.
- Ernstad, A.B. 2012: Rektors engasjement i arbeidet med oppfølging av skolevurdering. Avhandling for graden ph.d.. Trondheim: Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologi ledelse, Program for lærerutdanning, NTNU.
- Engeström, Y. (2001). *Expansive Learning at Work. Toward an Activity-Theoretical Reconceptualization*. London: Institute of Education, University of London.
- John Hattie and Helen Timperley 2007: **The Power of Feedback**. *REVIEW OF EDUCATIONAL RESEARCH* 2007 77: 81. DOI: 10.3102/003465430298487 <http://rer.sagepub.com/content/77/1/81>
- Hargreaves, A & Fullan, M. (2014): *Arbeidskultur for bedre læring i alle skoler - hva er nødvendig lærerkapital?* Oslo: Kommuneforlaget
- Helmke, A. 2013: Undervisningskvalitet og lærerprofessionalitet (Undervisning og læring) - diagnostisering, evaluering og utvikling av undervisningen. Dafolo Forlag. Fredrikshavn.
- Little, J.W. 1990. Teachers as colleagues, i: Libermann, A. (red.): *Schools as collaborative cultures; creating the future now*. New York: The Falmer Press.
- Postholm, M.B. (2008a). Teachers Developing Practice: Reflection as Key Activity. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1717-1728.
- Postholm, M.B. og Rokkones, K. 2012: Læreres profesjonelle utvikling: En review av forskning om hvordan lærere lærer. I Postholm, M.B. 2012: *Læreres Læring og ledelse av profesjonsutvikling*. Tapir Akademisk Forlag.
- SÄLJÖ R (1979) "Learning in the Learner's Perspective: 1: some commonplace misconceptions" *Reports from the Institute of Education*, University of Gothenburg, 76.
- Timperley, H., Wilson, A. Barrar, H., & Fung, I. (2007). *Teacher professional learning and development: Best evidence synthesis iteration*. Wellington, New Zealand: Ministry of Education.
- SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD 2013: LÆRERE, UNDERVISNING OG ELEVPRESTATIONER I FOLKESKOLEN. København. Utdanningsdirektoratet 2013. Rammeverk for Skolebasert Kompetanseutvikling. Skolebasert kompetanseutvikling på Ungdomstrinnet 2013-2017.
- Wall, K., Higgins, S., Glasner, E., & Gormally, J. (2009). Teacher Enquiry as a tool for professional development: Investigating pupils' effective talk while learning. *The Australian Educational Researcher*, 36(2), 93-117.
- Trude Slemmen 2010. Vurdering for læring i klasserommet. Gyldendal Akademiske
- Øhra, M. 2006 . [Formativ vurdering. Vurdering for læring med hjelp av digitale mapper](#). I: Utdanning for utvikling av skolen. Om skoleledelse og lærerens læring. Red: Halvor Bjørnsrud , Lars Monsen og Bjørn Overland. Gyldendal Akademisk Forlag.
- Wang, M. C., Haertel, G.D., & Walberg, H.J. (1993). Toward a knowledge base for school learning. *Review of Educational Research*, 63, 249-294.
- Øhra, M. 2015: *Skolebasert kompetanseutvikling. Samhandling som fremmer læreres læring*. I: Bjørnsrud, H. 2015: Red: Skolebasert kompetanseutvikling. Organisasjonslæring for delingskultur. Gyldendal Akademisk Forlag